

Sziji Dóra

Nigéria tálibjai: a Boko Haram tevékenysége

Regionális szervezet globális célokkal; az al-Káida franchise újabb leányvállalata; a nigériai vallásháború főszereplője – ilyen és ehhez hasonló figyelemfelkeltő szlogenek köszönnek vissza a nemzetközi sajtóban a Nigériában alakult és a nyugati kultúra pusztító jellegét hangsúlyozó mozgalom, a Boko Haram tevékenységének tárgyalása során. A szerző célja, hogy bemutassa a nigériai szervezet megalakulásának és működésének háttérben álló főbb okokat, és felvázolja, milyen lehetséges irányok várhatók a Boko Haram további tevékenységében.

Az iszlamista gyökerű, egyre karakterisztikusabb jegyeket mutató merényleteiről ismert nyugat-afrikai szervezet a 2011-es nigériai választások következtében kialakult poszt-konfliktusos időszak egyik állandó főszereplőjeként került az elemzők és zsenialisták érdeklődésének homlokterébe, mely figyelmet az Abudzsában található ENSZ-székház elleni robbantásos akcióval állandósította az Észak-Nigériában alakult csoport. A Boko Haram napjainkra megelőlegezve megkapta az „iszlamista terrorszervezet” jelzőt a nemzetközi sajtótól,¹ jóllehet látni kell, hogy az eredetileg békés célokat hirdető mozgalom inkább tekinthető egy születőfélben lévő, a terrorisztikus eszközök tudatos alkalmazásával egyelőre csak kísérletező, helyi (nigériai) szervezetnek, mintsem egy már kiforrott stratégiával rendelkező, globális törekvéseket megfogalmazó terroralakulatnak.

A Boko Haram kialakulásának háttere

2011. augusztus 26-án hatalmas robbanás rázta meg az ENSZ nigériai központjának épületét. A detonáció következtében 25 fő életét vesztette, a sebesültek létszáma pedig elérte a száznyolcvanot. A fővárosban, Abudzsában található székházba egy öngyilkos merénylő hajtott be autójával,² aki a biztonsági korlátokon és ellenőrző pontokon áttörve működésbe hozta a személygépkocsijában elhelyezett robbanóanyagokat. Az ENSZ-székház elleni merényletet a Boko Haram vállalta magára, amelynek ez volt az egyik első komolyabb támadása, ráadásul egy nemzetközi épület ellen. A tény, hogy az addig többnyire csak rendőrségi épületekre, katonai ellenőrzőpontokra, börtönökre támadó, a rajtaütések és a lázadás taktikájára építő Boko Haram egy többszörösen védett nemzetközi intézménybe tudott behatolni, illetve öngyilkos merénylőt alkalmazott, minőségi változást jelentett és félelmet gerjesztett. A Boko Haram neve igazán ekkor került be a nemzetközi köztudatba.

A név hausza nyelvjárásban annyit tesz: „a nyugati oktatás bűn/tiltott”. Az 1990-es évek második felében alakult vallási mozgalom ezt a mottót választotta magának az öndefiniálása során, hogy kifejezze elhatárolódását a liberális, nyugati értékektől, és hangsúlyozza a mohamedi örökséghez való tartozást. A vallásilag erőteljesen megosztott Nigériában – a la-

1 Colombant, Nico: *Terror Label for Boko Haram Debated*. *voanews.com*, 2012. 02. 20.

2 Abuja attack: *Car bomb hits Nigeria UN building*. *bbc.com*, 2011. 08. 26.

kosság 50%-a muzulmán vallású, míg 40%-a keresztény – az északi, szegényebb régiókban lakó muzulmánok az 1998-as rendszerváltozáshoz vezető út során egyre erőteljesebben tértek vissza a Próféta tanaihoz, a gazdasági és társadalmi problémákra az iszlám tanaiból próbáltak megoldást találni. A Boko Haram jelmondata ezért nem is annyira a nyugatellenességet, mint inkább az iszlám gyökerekhez való visszatérést hirdette a mindennapokban: az „*amr bi-l-ma’ruf wa-l-nahy’an al-munkar*” gyakorlatát, azaz a jó élvezetét és a rossztól való elhatárolódást – ide tartozott például az alkoholfogyasztás tilalma, a liberális, értsd a nyugati tanok elutasítása –, de mindenekelett az iszlám jog, a saría kötelező bevezetését.³

A Boko Haram eredetileg a saría implementálásáért szállt síkra, hogy először az északi, muzulmán többségű tartományban, majd később Nigéria összes államában bevezessék a Koránon alapuló jogrendszert és bíraskodást. A mozgalom békés változást hirdetett, hitet téve amellett, hogy tiszteletben tartják a keresztények vallásszabadságát is.⁴ Az eleve irreális célkitűzés – a nigériai keresztény lakosság saría alatti egyesítése eleve kivitelezhetetlen – és a Boko Haram iszlamizáló törekvései magukban hordozták egy esetleges vallási konfliktus csíráit. Amikor 1999-ben a katonai rezsim időszaka leáldozott a Guineai-öböl legnagyobb országában, és Olesegun Obasanjo megszerezte a hatalmat, az iszlamista, illetve egyéb szecesszionista mozgalmak radikalizálódásával párhuzamosan a Boko Haram is arculatváltáson esett keresztül.

1999-től kezdve a karizmatikus Usztaz Mohammed Juszuf vezetésével a mozgalom hirdetni kezdte az iszlám és a saría akár fegyverrel történő terjesztésének szükségességét a déli államokra is. A Juszuf-féle irányvonal nem az elszakadást hirdette a keresztények lakta déltől, hanem ellenkezőleg, egy egységes, muzulmán Nigériát álmodott meg, vallási vezetéssel. Juszuf először levezenyelt a Boko Haram paradigmaváltását, majd hozzálátott a szervezet felfegyverzéséhez. A békés vallási mozgalomból a harcos iszlám nézeteit hirdető milíciává válásig vezető úton Juszuf segítségére volt a nigériai muzulmán hős, Sehu Uszumán Dan Fodio története, aki 1802-ben indított kisebb vallásháborút Észak-Nigériában a széttagolt muzulmán szultanátusok egyetlen iszlám államban történő egyesítése végett. Az 1812-ig elhúzódó küzdelmek során Dan Fodio fokozatosan törekedett a szomszédos államok iszlamizálására is, ám a vágyott, egységes muzulmán kalifátus végül nem jött létre. Ennek ellenére Dan Fodio példája, az egységes, iszlám Nigériáért való harc vonzónak bizonyult a Boko Haram tagjai számára, akik a legendás hős példamutatásával azonosulva szintén az iszlám terjesztésébe fogtak.⁵ A Boko Haram vezetése, Juszuf és leghűségesebb segítőtársa, az apósa e retorikára építkezve hirdette meg a szervezet közelebbi és távolabbi céljait: a saría bevezetését minden nigériai tartományban és egy teokratikus Nigéria kialakítását, majd egy Nigériától egészen Szomáliáig húzódó egységes muzulmán állam kialakítását. Utóbbi volt az a kapcsolódási pont, amely az al-Káidával való kapcsolatfelvételhez a leginkább hozzájárult, s ennek megfogalmazása után már csak egy lépés volt annak megfogalmazása, hogy a Boko Haram részt kíván vállalni a globális dzsihádban, és segíti „muszlim testvérei” egyetemes törekvéseit.

3 Cook, David: *The Rise of Boko Haram in Nigeria*. *cts.usma.edu*, 2011. 09. 26.

4 Meehan, Patrick – Speier, Jackie: *BOKO HARAM – Emerging Threat to the U.S. Homeland*. *homeland.house.gov*, 2011. 11. 30.

5 Cook, David: *The Rise of Boko Haram in Nigeria*. *cts.usma.edu*, 2011. 09. 26.

A globális dzsihadban való közreműködés szándéka tehát csak később, valószínűleg a 2000-es évek első felében került be a Boko Haram íratlan szabályai közé, amelyet kifejez egy névváltoztatás is. A Boko Haram ugyanis a köztudatban ismert és a hétköznapiakban használt hausza név mellé felvett egy „hivatalos”, arab nevet is. A *Jama'atul Ahlul Sunnah Lidda'wati wal Jihad* kifejezés a próféta tanításai iránti elkötelezettség és a dzsihad szimbóluma és fokmérője lett.⁶ Elemzők szerint a névváltoztatásnak egyértelműen köze van ahhoz, hogy az Al-Káida az Iszlám Maghrebben (AQIM) terrorcsoport kapcsolatba lépett a Boko Harammal, sőt, az AQIM 2002-től kezdve rendszeres kiképzésben részesítette a Boko Haram milicistáit a Maliban található AQIM-táborokban.⁷ A hazatért nyugat-afrikai harcosok aztán az északnyugat-nigériai táborokban adták tovább megszerzett ismereteiket, például a szimbolikus nevet viselő „Afganisztán” központi táborban. A Boko Haramnak továbbá több elemzés szerint is kapcsolatai vannak az Al-Káida az Arab-félszigeten (AQAP) nevű csoporttal, sőt, a szomáliai al-Sabákkal is, de egyes források azt is említik, hogy a nigériai mozgalom jelentős összegben kapott támogatást a szintén egy egységes iszlám államról vizionáló Moammer Kaddáfítól is.⁸ A pániszlamista elvek mentén tehát a Boko Haram több támogatót is megnyert magának, de mindeddig felemás képet mutat a radikalizálódás. A merényletek kronológiáját végigtekintve megállapítható, hogy a Boko Haram taktikája az AQIM és egyéb al-Káida-szervezetek hatására tökéletesedett, s új módszerek (öngyilkos merénylők, rögtönzött robbanóeszközök használata) és új célpontok megválasztása jellemzi a szervezetet a kétezres évek óta. De továbbra is kétségsbe vonható, hogy a Boko Haram ezeket a támadásokat alárendelné a globális dzsihad eszméjének: különösen a célok kiválasztásában realizálható, hogy még mindig a nemzeti szólamok a dominánsak.

Az első támadások

A Boko Haram 2004-től kezdve hajtott végre fegyveres akciókat, de a gyengén, gyakran csak könnyű kézi lőfegyverekkel vagy mérgezett nyilakkal felszerelt milicisták támadásai ekkor még nem árulkodtak rendszerességről. A rendőrségi és katonai laktanyák elleni *ad hoc* támadásokat a Boko Haram tagjai központi utasítás nélkül, mintegy lázadás keretében hajtották végre a nigériai gazdasági-társadalmi problémákért felelős, a nyugati szabadság mellett a másik ellenséget megtettesítő kormányzat ellen. Eszközeiket és „stratégiájukat” tekintve ekkor sokkal inkább a gerilla-hadviselés elemei (rajtaütések, lesállítások kialakítása, börtönlázadások) jellemezték a Boko Haram tevékenységét, s nem terrorisztikus eszközök használata. Az AQIM-mel való együttműködésnek köszönhetően azonban egyre finomodtak a támadások módszerei, és bővült a megtámadott személyek köre is. Az állami intézmények mellett a Boko Haram megkezdte hajtóvadászatát mindazok ellen, akik életvitelükben vagy szemléletükben eltértek a radikális iszlám szigorúságától: a támadásoknak így szekuláris muzulmán értelmiségiek, a keresztényekkel való megbékélést

6 Meehan, Patrick – Speier, Jackie: *BOKO HARAM – Emerging Threat to the U.S. Homeland*. *homeland.house.gov*, 2011. 11. 30.

7 Brock, Joe: *Special Report: Boko Haram – between rebellion and jihad*. *reuters.com*, 2012. 01. 31.

8 Hinshaw, Drew: *Nigeria pursues talks with militant group*. *wsj.com*, 2012. 01. 27.

hirdető, mérsékelt imámok, keresztény hívők, liberális egyetemek oktatói és diákjai, szórakozóhelyekre látogató fiatalok, valamint a korrupcióval vádolt, többségében keresztény politikusok váltak az új célpontokká. David Cook szerint a Boko Haramnál ez a fordulat – akár tudatosan, az al-Káida nevelésének hatására, akár egy belső fejlődés automatikus eredményeként történt is – szorosan összefüggésbe hozható Juszuf 2009-es halálával. Az emblematikus vezetőt egy katonai rajtaütés során fogták el és lötték le nigériai katonák, továbbá csaknem 600 követőjét is bebörtönözték a sikeres katonai akciót követően. Az új vezetés ekkor hivatalosan is bejelentette bosszúhadjáratát, amelynek során már nem a gerillamódszerek köszöntek vissza. Az öngyilkos merénylők alkalmazása, az autókba rejtett pokolgépek használata, lőfegyverekkel felszerelt motorkerékpáros merénylők felbérlete, a célzott gyilkosságok mind-mind a Boko Haram átalakulásának bizonyítékai. Az új földalatti vezetés Abubakar Sekauval az élen már szisztematikusan hangoztatja Abu Qaqa, a Boko Haram szóvivőjének nyilatkozatai révén, hogy kapcsolatban állnak az al-Káidával, és minden muzulmán harcos halálát megbosszulják.⁹ A magát Nigéria tálibjaiként aposztrofáló új vezetés számára a nigériai központi kormányzás megkérdőjelezhető legitimitációja és a nagyon súlyos gazdasági problémák szülte társadalmi feszültségek a keresztények és a muzulmánok között együttesen járultak hozzá a Boko Haram erősödéséhez.

A Boko Haram tevékenységének alakulása néhány fontosabb merénylet tükrében

Év, hónap	Helyszín, célpontok	Módszer, esemény	Áldozatok száma	Megjegyzés
2004	Vidéki rendőrségi és katonai laktanyák	Első fegyveres támadások és rajtaütések	n. a.	Gerilla-hadviselés elemeinek alkalmazása
2009. június	Maiduguri	Katonai rajtaütés a Boko Haram vezetésén	A vezető, Mohammed Juszuf halála és holttestének nyilvános bemutatása; 600 Boko Haram-tag bebörtönzése	Megtorlási akciók hirdetése az új vezetés részéről – az AQIM-től tanult technikák
2010. április	Maiduguri	A központi börtön megtámadása	n. a.	A Boko Haram bebörtönzött tagjainak kimenekítése végett csaknem 700 rab szabadon engedése

⁹ Thurston, Alex: *Nigeria's Terrorism Problem*. *foreignpolicy.com*, 2011. 08. 26.

Év, hónap	Helyszín, célpontok	Módszer, esemény	Áldozatok száma	Megjegyzés
2010. december	Jos; Abudzsa	Bombák robbantása Jos városában; szilveszteri bombázás Abudzsában	86 halott	Összehangolt akciók
2011. május	Számos vidéki város	Összehangolt támadások 7 nagyvárosban Goodluck Jonathan beiktatása miatt	13 halott	
2011. június	Abudzsa	Autóba rejtett pokolgép robbanása két rendőrkapitányság mellett	n. a.	
2011. augusztus	Abudzsa	Az ENSZ-székház megtámadása	25 halott, 180 sebesült	Nemzetközi intézmény megtámadása
	Gombi	Támadás a rendőrkapitányság épülete ellen	12 halott	
2011. szeptember	Lagos	A repülőtéren autóra rejtett bomba felrobbantása	n. a.	Lagos repülőtere egyike az ország legforgalmasabb légikikötőinek, több nemzetközi járat végállomása
2011. november	Borno és Yobe államok	Összehangolt bombatámadások	n. a.	Képesség az időben összehangolt támadásokra
2011. december	Abudzsa és néhány vidéki nagyváros	Többszöri bombatámadás a karácsonyi ünnepek alatt	39 halott	Új célpontok: keresztények és mérsékelt muszlimok
2012. január	Kano	Rajtaütés a központi rendőr-főkapitányságon	n. a.	
	Kano	Öngyilkos merénylők akciói keresztény templomokban	185 halott	
2012. február	Kaduna	Két önálló robbantás	n. a.	

Év, hónap	Helyszín, célpontok	Módszer, esemény	Áldozatok száma	Megjegyzés
	Koton-Karifi	Fegyveresek támadták meg a városi börtönt	n. a.	118 elítélt kiszabadítása
	Jos	Egy keresztény templom megtámadása	3 halott, 38 sebesült	Autós öngyilkos merénylő akciója
2012. március	Jos	Egy keresztény templom megtámadása	3 halott	
2012. április	Kaduna	Húsvéti bombamerénylet egy keresztény közösség ellen	20 halott	Reggeli keresztény istentisztelet hívőinek megtámadása
	Kano	Bombatámadás az egyetemen	15 halott	
2012. május	Potiskum	Fegyveresek támadása a szarvasmarhapiacon	34 halott, 20 sebesült	
2012. június	Bauchi	Robbantásos merénylet egy keresztény templom ellen	15 halott, 42 sebesült	

Forrás: Chotcia, Farouk: [Who are Nigeria's Boko Haram Islamists? bbc.com](http://bbc.com), 2014. 05. 20.;
3 Killed in Blast Outside Catholic Church in Nigeria. voanews.com, 2012. 03. 10.

A Boko Haram tényerésének okai: korrupció, vallási feszültségek és gazdasági aránytalanságok

A Boko Haram működése és egész tevékenységének logikája nem értelmezhető a nigériai viszonyok figyelembevétele nélkül. Mindazon komplex gazdasági, társadalmi és politikai visszasságok, amelyek a nyugat-afrikai ország (aktuális) történelmében megfigyelhetők, hátterei és mozgatórugói a Boko Haram működésének. Afrika legnépesebb államaként a majdnem 170 millió lakossal rendelkező Nigéria a vallási megosztottsághoz szorosan kapcsolódó gazdasági aránytalanságok és az állami korrupció hálójában képtelen a robbanásközeli állapotba jutott társadalmi elégedetlenség megoldására és az erőszak visszaszorítására, habár a Boko Haram kapcsán már kirajzolódni látszik valamiféle együttműködés a kormányzat és a Boko Haram vezetése között.¹⁰ Ez az örvendetes tény viszont ismételtelen arra enged következtetni, hogy a Boko Haram minden bizonnyal nem homogén szervezet, hanem van egy mérsékeltbb szárnya is, amely hajlik a politikai alkura.

¹⁰ Govt in „preliminary” talks with Boko Haram militants. france24.com, 2012. 03. 16.

A gyakran nigériai Talibánként emlegetett szervezet jelenlegi létszámára vonatkozó becslések szerint egy nagyjából 10 ezer főt számláló mozgalommal kell szembenéznie Goodluck Jonathan kormányának, amely leginkább a szegényebb északi régiók elkeseredett muszlim lakosságából toborozza híveit. Egy meglehetősen leegyszerűsítő megállapítás szerint a Boko Haram nem más, mint egy tucat analfabéta, akiket az iszlám vallás magasztos elveinek köntösébe bújtatott hamis nézetekkel tudatosan félrevezetnek, mellőzve mindazon elveket, amelyek türelemre és toleranciára szólítják fel a hívőket.¹¹ A Boko Haram valóban a vallási ideológia felhasználásával, a gazdasági problémák, a (módosabb) keresztények bűnbakszerepének összekapcsolásával és a kormány okolásával szerzett és szerez magának követőket. Hangzatos retorikája – a muszlim hívők dominanciájának érvényre juttatása a „rabló” keresztény déli államok iszlamizálása révén, a korrupt vezetők megbüntetése, a társadalmi egyenlőtlenségek fegyveres felszámolása – értelemszerűen a képzetlen, munkanélküli, északi lakosok körében népszerű, tudatosan megtervezett üzenet. A békés iszlám mozgalom tehát Juszuf vezetése alatt a radikális szólamokat, a harcos iszlám gondolkörét emelte be kommunikációjába, míg a 2011-es elnökválasztás előtt és után egyre fokozottabban odafigyelt a belső problémákra. E kettős megközelítés – globális dzsihád vs. belső (vallási) harc – és a nyomában járó kettős gyakorlat (al-Káida kapcsolatok hangoztatása, de nemzeten belüli csoportok érdekeinek figyelembevétele a támadások során) már alapjaiban megnehezíti azt, hogy a Boko Haramról mint olyan egységes iszlám terrorszervezetről beszéljünk, amely az al-Káida mintegy „kinyújtott karjaként”,¹² kizárólagosan az al-Káida érdekében működik Nyugat-Afrikában.

A vallási törésvonalak hatása a munkaerő-piaci helyzetre és a politikára

A Boko Haram tudatosan épít arra a tényre, hogy jóllehet Nigériában a munkanélküliségi arány nem éri el a 21%-ot¹³ – ami afrikai mércével egész jó eredménynek számít –, az északi régiókban a népesség csaknem 72%-a munkanélküli.¹⁴ A fiatal társadalomnak – a lakosság 70%-a nem töltötte be a 30., 41%-a pedig a 15. életévét – majdnem 70%-a él a létminimumot jelentő 2 dollár/nap jövedelem alatt, amit tovább nehezít az a tény, hogy a népességszaporulat évente 2,5%-os. A vallásilag csaknem fele-fele arányban megosztott Nigériában a népesség térbeli eloszlása eredetileg leképezte a hitbeli viszonyokat, ám az északi muszlim és a déli keresztény lakosság az idők folyamán egyre többször érintkezésbe került egymással. A déli keresztény kereskedők északra vándorlása, illetve az északi állattenyésztő népek dél felé nyomulása a Szahara terjeszkedése következtében egy olyan társadalmilag kevert, robbanásveszélyes elegyet hozott létre – különösen Nigéria középső övi régióiban –, ahol az új legelőért, a nyersanyaglelőhelyekért és munkahelyekért folytatott küzdelemben felerősödtek a vallási felhangok. A dekolonizációt követő munkahelyteremtések és az első nyugati vállalatok telepítése után különösen nagy problémát okozott,

11 Brock, Joe: *Special Report: Boko Haram – between rebellion and jihad*. *reuters.com*, 2012. 01. 31.

12 Besenyő János: *Az al-Káida térnyerése a Maghreb-régióban*. *Sereg Szemle*, 2010. 3. sz. (július–szeptember), 148–154. o.

13 *Nigeria – CIA World Factbook*. *cia.gov*, 2011.

14 Bartolotta, Christopher: *Terrorism in Nigeria: the Rise of Boko Haram*. *worldpolicy.org*, 2011. 09. 19.

hogy a szakértelmet kívánó munkákat a Guineai-öböl partja mentén élő déli keresztények végezték el, s aztán az öböl környékére települt vállalatok által kitanított déliek az északra történő vándorlásuk során az északi területeken is keresettebb munkaerővé váltak, mint képzetlen északi társaik.¹⁵

Ez a több évtizedes folyamat megpecsételte a mostani viszonyokat is: Észak-Nigériában az elidegenedés és a lenézetség érzése jutott osztályrészül a muszlimoknak, akik új munkahelyeket követelve a déliekben és a déli, keresztény elnökből, Goodluck Jonathanban látják a belső ellenséget. A rejtett feszültségek 2011-ben aztán hatalmas erővel törtek felszínre, miután Goodluck-ot újra államfőnek választották. A PDP (*People's Democratic Party*) jelöltjeként indított Goodluck Jonathan második elnöki ciklusát bombamerényletekkel nyitotta meg a Boko Haram, amely – és az északi lakosság többsége – eleve illegitimnek tekinti a nagy valószínűséggel választási csalással győző politikus hatalmát, mivel az államfő egy olyan hallgatólagos szerződést rúgott fel a keresztény és a muszlim politikusok között, amelynek értelmében nem is jelölthette volna magát a kettős vezetői tisztségre (államfő és miniszterelnök). Ugyanis a PDP szokásjoga szerint a muzulmán és keresztény jelölteknek rotációs rendszerben kell váltaniuk egymást az elnöki székekben, így a muszlim Umaru Yar'Adua halála után az alelnökből elnökké avanszált Goodluck Jonathan ciklusa végén önként le kellett volna mondania hatalmáról, hogy átadja helyét egy újabb muzulmán jelöltnek. A gazdag olajmágnásokra támaszkodó, vagyonos Goodluck Jonathan azonban továbbra is az OPEC-tagország Nigéria feje, ami hatalmas elégedetlenséget szült az északi tartományokban. Ráadásul egyre inkább látszik, hogy Goodluck Jonathan ígéretei az állami korrupció visszaszorítására, a bankreformra és a munkahelyteremtésre vonatkozóan nem biztatnak átfogó sikerrel.¹⁶ Nigéria továbbra is a 14. a gyenge és bukott államok listáján,¹⁷ és a Transparency International listáján a 143. helyet elfoglalva egyértelműen a világ egyik legkorruptabb országának tekinthető. Az állami korrupció (és a nepotizmus) különösen megmutatkozik az olajiparhoz kötődő állami hivatalok munkájában.¹⁸

Az olajkincs kettős szerepe

Nigéria sajátos gazdasági kiszolgáltatottságát az úgynevezett erőforrásatok-elmélettel (*resource curse theory*) lehet érzékletesen szemléltetni. Az elmélet szerint az az ország szenvedő alanya az erőforrásatoknak, amely jelentős, ritka és/vagy nem megújuló nyersanyagkészlete ellenére stagnáló eredményeket vagy visszaesést mutat fel gazdasági eredményeiben. Az erőforrásatok sajátos velejárója a monokultúrás gazdaságoknak, amelyek egyetlen termelési ágazatra – Nigéria esetében az olajszektorra – fordítják minden figyelmüket, s elhanyagolják a többi ágazatot (mezőgazdaság, K+F stb.). Ennek következtében viszont az adott gazdaság rendkívüli módon függővé válik mind az adott nyersanyagtól,

15 Mbachu, Dulue: *Nigeria's Taliban – Inspired Uprising in North Sparks Christian-Muslim Divide*. *bloomberg.com*, 2011. 02. 16.

16 Strategic Survey 2011. *The Annual Review of World Affairs*. London, 2011, The International Institute for Strategic Studies, 289–290. o.

17 2011 Failed States Index – Interactive Map and Rankings. *foreignpolicy.com*, 2011. 07. 17.

18 Keresztes Imre: Afrikai tavasz – Erőszak Nigériában. *HVG*, 2012. 5. sz. 29. o.

mind a (külföldi) felvásárlóktól is (lásd Elefántcsontpart esetét), a gazdasági termelés fokozódása tehát nagymértékben az exporttól függ. Nigéria – mint a világ 10. legnagyobb kőolajexportőre – szinte teljes egészében olyan nemzetközi vállalatoktól függ, mint az ExxonMobile, a Shell, a Total, az Agip vagy a Chevron,¹⁹ amelyek Nigéria olajtartalékának csaknem 90%-át kiviszik az országból. Szakértők szerint a nigériai olaj minősége egyedülálló, a Perzsa-öbölben kinyert olajhoz képest például sokkal egyszerűbben kinyerhető és költséghatékonyabban szállítható, „könnyebb” olaj.²⁰ Nigériában mégis olyan mértékű (re)disztribúciós hibák mutatkoznak meg az állami vezetés részéről, hogy egyrészt az ország a feldolgozott olajtermékek behozatalára szorul, másrészt a törvényi szabályzók hiányosságai és a gyenge állami ellenőrzés miatt az állami korrupció mára kezelhetetlenné vált. Például a benzin ártámogatása kapcsán az állami dotáció csaknem harmada magánzsebekbe vándorolt: a kormány ugyanis 59 millió liter importált üzemanyagra adott támogatást, míg a hazai fogyasztás összesen 35 millió liter.²¹ Az állami bűnözésnek és a redistribúciós lyukaknak természetesen a lakosság látja kárát, amelynek munkahelyei, ellátása egyre nehezebben biztosítható. A helyzet olyannyira problematikus, hogy már a viszonylag gazdag déli tartományokban is sorozatosak a lázongások: az antikorrupciós mechanizmusokat és nagyobb fizetést/munkát követelő lakosság nemegyszer támadt már nyugati olajmunkásokra, a MEND (*Movement for the Emancipation of the Niger Delta*) nevű csoport pedig hírhedten ismert arról, hogy olajmunkásokat rabol el váltságdíjért cserébe, vagy csővezetékeket rongál meg a termelés megbénítása végett. Ez utóbbi kapcsán kiemelendő, hogy bár a Boko Haramnak nincs érdekeltsége a Niger-delta térségében, hajtott már végre robbantást csővezeték ellen.²² A gazdasági problémák tehát szintén elég karakterisztikusak Nigériában ahhoz, hogy táplálni tudják a feldühödött és kiszolgáltatott állampolgárok elégedetlenségét, s hozzásegítsék a Boko Haramot és más erőszakszervezeteket, hogy radikalizálják a lakosságot és újabb tagokat toborozzanak.

A nyugati közvélemény reakciója – lehet-e megoldás?

Az Egyesült Államok afrikai regionális parancsnokságának, az AFRICOM-nak és a Fehér Ház illetékes bizottságainak jelentéseiben is rendszeresen ismétlődő kifejezés a Boko Haram, amelynek a szomszédos országokban (Csád, Kamerun, Niger) való terjeszkedését lehetséges scénárióként fogalmazzák meg. Az amerikai félelmeket 9/11, a Boko Haramhoz elvileg nem kötődő, de nigériai származású Umar Farouk sikertelen merénylete²³ (a férfi egy Detroitba tartó Airbust akart felrobbantani) és az ENSZ-székház elleni merénylet táplálja, valamint az a hírszerzési forrás, amely szerint a Boko Haram az al-Káida pakisztáni központjától fogadott el pénzt fegyervásárlásra, hogy amerikai állampolgárokat ejt-

19 Shah, Anup: *Nigeria and Oil*. *globalissues.com*, 2010. 06. 10.

20 Meehan, Patrick – Speier, Jackie: *BOKO HARAM – Emerging Threat to the U.S. Homeland*. *homeland.house.gov*, 2011. 11. 30.

21 Keresztes Imre: *Afrikai tavasz – Erőszak Nigériában*. *HVG*, 2012. 5. sz. 29. o.

22 Meehan, Patrick – Speier, Jackie: *BOKO HARAM – Emerging Threat to the U.S. Homeland*. *homeland.house.gov*, 2011. 11. 30.

23 „Underwear bomber” gets life in prison. *cbsnews.com*, 2012. 02. 16.

senek foglyul Nigériában.²⁴ A tavaly karácsonyi merényletek után a Fehér Ház szóvivője, Victoria Nuland személyesen utazott Abudzsába, hogy a kormánnyal tárgyaljon a Boko Harammal kötendő azonnali fegyverszünetről,²⁵ és további megoldási javaslatokat tegyen a nigériai helyzet konszolidálására. Megemlítenéd, hogy az Amerikai Egyesült Államokon kívül mind ez idáig egyetlen nyugati hatalom sem nyilatkozott a nigériai helyzet aggasztó voltáról – az amerikai olajcégek 5. legnagyobb beszállítójaként számon tartott Nigéria ügye azonban foglalkoztatja a globális erőketvitésre épító nagyhatalmat. A nemzetközi közösség, a kutatók és politikusok ajánlásai szerint egyértelműen a fegyverszünetből tartós békévé fejlődő fegyvermentes állapot lenne csak jövedelmező Nigéria jövője szempontjából,²⁶ ám már az olyan kisebb lépések bevezetése is pozitív hatással lenne, mint a segélyszállítmányok és az olajtámogatás elosztására vonatkozó nemzetközi szerződések felülvizsgálata vagy GDP-növelő agrárprojektek beindítása az északi megyékben. Mások azt is javasolják, hogy a kormányzatnak amnesztiát kellene adnia a bebörtönzött Boko Haram-tagoknak, az ilyen fajta nagyvonalúság ugyanis visszavethetné az állami intézmények elleni támadási kedvet. Ez a megközelítés a Boko Haram és a kormány között az elmúlt hetekben kibontakozó titkos tárgyalásoknak is hivatkozási alapja. Egy, a francia AFP-nek nyilatkozó, anonim összekötő tiszt szerint ugyanis a Boko Haram három hónapig tartó tűzszünet megkötésére hajlandó,²⁷ amennyiben a kormány szabadon bocsátja a szervezet valamennyi börtönbe zárt fegyveresét, illetve kilátásba helyezi, hogy a jövőben nem tartóztat le újabb tagokat. Hogy az előtárgyalások mennyire lesznek sikeresek, egyelőre nem jósolható meg, de ez kétségkívül pozitív üzenet azok után, hogy fél évvel ezelőtt a Boko Haram még kategorikusan elutasított mindenféle tárgyalást, miután a politikai kommunikációból elégtelenre vizsgáló Goodluck Jonathan gyáva és vonakodó terror-szervezetnek minősítette a szervezetet.²⁸ A fenti esetből okulva, valamint az iszlám vallási háttér miatt az is megfogalmazódott már nemzetközi körökben, hogy Goodluck Jonathan kormányának a vitában nem érintett Szaúd-Arábia, Katar vagy Törökország segítségét kellene felkérnie a tárgyalások lefolytatásához.²⁹

Míndezek után talán belátható, hogy a Boko Haramot a közeljövőben nagy valószínűséggel továbbra is a társadalmi, belpolitikai és belgazdasági problémákból fakadó helyzet kezelése foglalkoztatja a globális dzsihád helyett. Természetesen nem elhanyagolható tény, hogy a Boko Haramnak vannak kapcsolatai az afrikai kontinens egyéb iszlamista terrorcsoportjaival, de a megindulni látszó tárgyalási folyamat eleve jelzésértékű lehet az al-Káida számára is: a Boko Haram megfelelő állami garanciák birtokában kész beszüntetni, de legalábbis mérsékelni radikális tevékenységét. Nigéria az ECOWAS vezető államaként pedig egyértelműen az iszlám csoport letörésére törekszik a jövőben is: akár direkt (tárgyalás), akár indirekt eszközökkel (fejlesztési projektek, beruházások, munkahelyteremtés), de a Boko Haram társadalmi bázisának hangulatát kívánja javítani, elejét véve így a tovább-

24 Meehan, Patrick – Speier, Jackie: BOKO HARAM – Emerging Threat to the U.S. Homeland. *homeland.house.gov*, 2011. 11. 30.

25 Stearns, Scott: US Urging Nigerians to Unite Against Boko Haram. *voanews.com*, 2012. 01. 23.

26 Bartolotta, Christopher: Terrorism in Nigeria: the Rise of Boko Haram. *worldpolicy.org*, 2011. 09. 19.

27 Govt in „Preliminary” Talks with Boko Haram Militants. *france24.com*, 2012. 03. 16.

28 Colombant, Nico: Terror Label for Boko Haram Debated. *voanews.com*, 2012. 02. 20.

29 Jacinto, Leela: Can talking to Boko Haram give peace a chance? *france24.com*, 2012. 01. 30.

bi toborzásoknak. Ennek sikere már most megkérdőjelezhető, egyes vélemények szerint például Goodluck Jonathan több tisztje is csatlakozott a közelmúltban a Boko Haramhoz, de remélhetőleg az előtárgyalások során kirajzolódik egy olyan kölcsönösen kedvező álláspont, amely megfékezheti az erőszakos merényleteket.

Konklúzió

Tagadhatatlan, hogy a Boko Haram az elmúlt években mind szervezettsége és harcmódora, mind nemzetközi kapcsolatainak kibővítése kapcsán jelentős fejlődést tudott felmutatni, ám komoly kétségek merülnek fel azzal kapcsolatban, hogy a terrorisztikus szándékok és az erőszakos merényletek hosszú távon fenntarthatók-e. Az ambíciók és a taktika tökéletesedése egyértelműen arra mutat, hogy a Boko Haram hajlandó és többnyire képes is az „ős” al-Káida módszereinek adaptálására, de azáltal, hogy a szervezet továbbra sem szakad el elsődleges célkitűzésétől, egy teokratikus Nigéria létrehozásától, illetve a lokális problémák orvosolásának szándékától, a magasan szervezett, regionális terrorcsoporttá alakulás is nehezebbé válhat. A Boko Haram retorikájában a globális dzsiháddhoz való hozzájárulás vágya viszonylag új és továbbra is csak másodlagos elem. Az iszlám mint vallási-ideológiai keret persze lehetőség arra, hogy az al-Káida – főleg a Perzsa(Arab)-félszigeten és a Maghreb-térségben tevékenykedő fiókszervezetei révén – kapcsolatot tartson fenn a nigériai iszlamistákkal, de amint csökken a Boko Haram nemzetközi támogatottsága (például a maghrebi sejték részéről), illetve ahogy erősödnek Goodluck Jonathan kormányának stabilizációs intézkedései és a békefolyamatról szóló tárgyalások, a Boko Haram annál inkább „megfelelkezik” a távolabbi célként definiált globális iszlám közösségért való küzdelemtől. Vagyis a helyi problémák vagy azok kezelése még mindig hangsúlyosabb, mint létrehozni egy al-Káida sejtet Nyugat-Afrikában. A Boko Haram tehát egyfajta átmeneti, néhol tudathasadásos állapotban hajtja végre akcióit: a tanulási fázisban a tényleges, regionális iszlám terrorszervezetté válás és az al-Káida elveit és taktikáját csak kölcsönző, de zömmel a lokális problémákra választ kereső magatartás motívumai keverednek egymással. A Boko Haram még nem egy „érett” terrorszervezet, még ha merényleteinek tükrében annak is tűnik vagy a jövőben azzá is válhat.